

ПРАВО НА ИСПЛАТУ УГОВОРНЕ КАЗНЕ НАКОН РАСКИДА УГОВОРА

Законским установљењем права на исплату уговорне казне као претпостављене штете конституише се и право повериоца да на темељу одредбе члана 132. став 1. ЗОО захтева и оствари исплату уговором одређеног износа уговорне казне и након скривљеног раскида уговора због неовршења преузетих уговорних обавеза од стране дужника.

Из образложења:

"Другостепени суд је прихватио становиште првостепеног суда о акцесорности уговорне казне и престанку споразума о истој због раскида основног уговора у коме је такав споразум био конституисан. Овакво становиште се темељи на чињеници да је тужилац 23.07.2010. године раскинуо уговор о продаји друштвеног капитала од 31.12.2005. године уз истовремено постављање захтева за исплату уговорне казне. Другостепени суд налази да такав захтев нема правно утемељење, јер је тужилац сходно одредби члана 273. ЗОО имао право да због неиспуњења уговорне обавезе од стране туженог захтева исплату уговорне казне или испуњење обавезе, с тим да о извршеном избору обавести дужника у разумном року. Међутим, тужилац није поставио захтев за испуњење уговорне обавезе веће је обавестио туженог да уговор раскида. Код таквог стања ствари, а обзиром на акцесорну природу уговорне казне другостепени суд је становишта да је са раскидом основног уговора престала и обавеза из акцесорног уговора, тј. споразума о уговорној казни који дели судбину основног уговора. Поред тога, другостепени суд је становишта да у конкретном случају тужилац не може захтевати наплату уговорне казне ни позивом на одредбу члана 132. ЗОО. У прилог тог становишта у побијаној пресуди се истиче да је одредбама Закона о облигационим односима изречито регулисана природа уговорне казне и да она као таква дели судбину главног дуга, што има за последицу да ако је уговор о продаји друштвеног капитала субјекта приватизације раскинут тужилац не може по раскиду уговора да захтева уговорну казну због неиспуњења обавезе по основу члана 132. ЗОО.

Врховни касациони суд оцењује правилним становиште другостепеног суда да је одредбама Закона о облигационим односима одређена и правна природа уговорне казне. Међутим, тај суд ни једном речју не констатује садржину законског одређења правне природе уговорне казне. Тим поводом Врховни касациони суд истиче да одредбама Закона о облигационим односима није децидно регулисана и изричито уређена правна природа уговорне казне. То је учињено на посредан начин тако што су одредбом члана 270. дефинисана општа правила конституисања уговорне казне, а одредбом члана 273. ЗОО прописано право повериоца у случају уговарања исте. Из тих законских одредби може се закључити да уговорна казна представља законом прописано средство појачања и обезбеђења уговорне дисциплине на плану извршења уговором конституисаних обавеза дужника. Међутим, одредбом члана 275. ЗОО конституише се и право повериоца да захтева уговорну казну и када њен износ премаша висину штете коју је претрпео, као и у случају када није претрпео никакву штету (став 1), а ако је штета коју је поверилац претрпео већа од износа уговорне казне он има право захтевати и разлику до потпуног намирења штете (став 2). Према томе, законским решењем прописаним ставом 2 члана 275. ЗОО несумњиво се конституише одштетна функција уговорне казне. Она се исказује као претпостављена штета чије се постојање не мора посебно доказивати. То практично значи да ће поверилац остварити право на исплату уговорне казне само на основу чињенице да су наступили законом прописани услови за њену реализацију – скривљено задоцњење у испуњењу или

скривљено неиспуњење уговором конституисане обавезе од стране дужника. Само у случају када је неиспуњењем поверилац претрпео већу штету од износа уговорне казне он има право да захтева и разлику до потпуног износа штете, али у том случају мора и доказати да трпи штету у већем износу од износа одређеног уговорном казном.

Следом реченог, Врховни касациони суд је становишта да се цитираним законским одредбама несумњиво одређује двострука функција уговорне казне. Она се, с једне стране, опредељује као уговорно средство обезбеђења извршења дужникове обавезе, а с друге као претпостављена штета коју ће поверилац претрпети у случају скривљеног задоцњења или неиспуњења уговором конституисане дужникове обавезе. На тај начин се и правна природа уговорне казне исказује као средство обезбеђења и накнаде штете. Из тог разлога Врховни касациони суд оцењује правно неприхватљивим становиште другостепеног суда по коме се право на исплату уговорне казне не може остварити позивом на одредбу члана 132. Закона о облигационим односима. Напротив, изричитим законским конституисањем и одређењем права исплате уговорне казне као претпостављене штете, свакако се конституише и право повериоца да на темељу одредбе члана 132. став 1. Закона о облигационим односима захтева исплату уговорне казне као претпостављене штете у случају када је дошло до раскида уговора. Шта више, право на уговорну казну се не може искључити због чињенице да је раскинут основни уговор чијем обезбеђењу она служи. То је правно неупутно, јер сам захтев за исплату уговорне казне због неиспуњења уговором конституисане обавезе у себи конзумира и прећутну изјаву да се уговор раскида. У противном, прихватањем правног становишта да се раскидом уговора губи право на исплату уговорне казне у потпуности се поништава не само могућност њене реализације већ и законско определене сврхе због које је иста законом допуштена и уговором конституисана. Циљ уговорне казне је да додатно осигура извршење дужникове обавезе, а ако до тога не дође да се повериоцу који је у целости извршио своје уговорне обавезе спризна и исплати претпостављена штета у висини уговором одређене уговорне казне. Јер, уговорним конституисањем права на уговорну казну повериоцу се законом признаје остварење права на накнаду штете до висине уговорне казне коју ће исти реализовати без икаквих посебних услова једини услов за остварење тог права је претходно испуњење повериоцевих уговорних обавеза. Тиме се поверилац по самом закону ставља у далеко лакшу позицију у погледу намирења причињене му штете због раскида уговора од оне у којој би се нашао да уговором није била прописана и уговорна казна за случај неиспуњења дужникове обавезе. С тим у вези, треба истаћи да се захтев за исплату уговорне казне не може условљавати претходним раскидом уговора као претпоставком за њено измирење. До раскида ће увек доћи када испуњење обавезе у одређеном року представља битан састојак уговора, ако дужник у том року исту не испуни. У том случају, а сходно императивној одредби члана 125. став 1. ЗОО уговор се раскида по самом закону. До раскида ће доћи и када дужник у накнадном року не испуни своју уговорну обавезу. И у том случају, а сходно одредби члана 126. став 3. ЗОО, наступају исте правне последице као и у случају када је рок битан састојак уговора. С тим у вези, треба истаћи да је и императивном одредбом члана 41а Закона о приватизацији прописано да се и уговор о продаји друштвеног капитала по сили закона раскида када купац ни у накнадно остављеном року не изврши своје обавезе.

Дакле, у наведеним правним ситуацијама уговор се раскида по сили закона у тренутку када протекне уговором прописани фиксни рок за испуњење дужникове обавезе, односно када дужник ни у накнадно остављеном року своју обавезу не изврши. То даље значи да се постојањем ових правних ситуација и фактички и правно искључује могућност избора установљено одредбом члана 273. став 1. ЗОО којим се

повериоцу даје право да у случају неизмирења уговорне обавезе може захтевати или испуњење исте или исплату уговорне казне. Ово из разлога што се сагласно одредби члана 132. став 1. раскидом уговора обе стране ослобађају својих обавеза, осим обавезе накнаде евентуалне штете. Зато, ако би раскид основног уговора водио и престанку уговорне казне као акцесорног права наступила би правна недопуштена ситуација у којој се у случају неиспуњења уговорне обавезе из уговора са фиксним роком тим уговором конституисана уговорна казна никада не би могла наплатити. Из истих разлога била би искључена и могућност исплате уговорне казне у случају када је основни уговор раскинут по сили закона због чињенице да дужник ни у накнадно остављеном року није извршио своју обавезу. Тиме би се не само онемогућило судско остварење права на уговорну казну већ би се судским одлукама обесмислио и сам институт уговорне казне. У том случају би се и законске одредбе о уређењу правног института уговорне казне учиниле правно излишним, или, у најмању руку, правно неделотворним. Из тог разлога би споразум о уговорној казни због неиспуњења обавезе из уговора о продаји друштвеног капитала представљао само мртво слово на папиру без икаквих правних последица за случај неизвршења уговорне обавезе чијем обезбеђењу уговорна казна служи".

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Прев 52/2017 од 2.3.2017. године, утврђена на седници Грађанског одељења од 24.4.2018. године)